

Reisindrukken en wat dies meer zij van een oud-planter XI

Brief van een oud-plantersvrouw aan de plantersvrouwen in Nederlandsch-Indië

door Mevr. J. C. Vermeulen — van Boxtel

Aangemoedigd door de belangstelling, die mijn eerste brief aan de Ind. plantersvrouwen ondervond, zal ik nog eens — ter afwisseling van de artikelen door mijn man geschreven — het een en ander vertellen over de verschillende indrukken, die ik hier opdoe. Dat er meer en meer interesse voor deze kolonie ontstaat bewijst wel het succes van een advertentie, in de Haagsche Post geplaatst door een der ingezetenen van Carambeh, die het plan heeft om zijn chacará te te verkoopen en naar de stad te verhuizen, omdat zijn zoons daar werk gevonden hebben en hun het buitenleven met alles wat hieraan vast zit, te zwaar wordt. Niet minder dan 50 brieven kwamen hierop vanuit Holland, waaronder enkele zeer serieuze. De onzekere toestanden van Europa, het aldoor dreigende oorlogspook en het steeds duurder wordende leven zullen hieraan zeker wel debet zijn.

Toch heb ik de overtuiging dat menschen, die hun geheele leven in Holland woonden, zich hier minder snel zullen inleven dan de oud-Ind. gasten. Wij hebben, vooral in onze eerste tropenjaren, geleerd ons aan te passen en te behelpen, dingen die hier ook vaak weer terugkomen, zij het dan ook onder andere omstandigheden.

Daar hebben we b.v. „de post”. Vijf en twintig jaar geleden ging ik 's avonds als de kinderen op bed lagen te paard naar de op een twee uur afstand gelegen besaran om de mail op te halen. Op deze manier was ze één dag eerder in ons bezit en daarvoor had men toentertijd „iets” over. Nu rijden mijn dochter en ik 's avonds over het door de maan verlichte kamp om onze brieven naar het dorp te brengen, want „dominee” gaat eens per week naar Ponta-Grossa en dit is wel de meest „safe” manier om post mee te geven. Brengt men de brieven naar de halte, dan kan het gebeuren, dat deze of gene ze later tusschen de rails opvischt! Niet alle treinen stoppen aan onze halte en de post wordt op de doorgaande treinen in- en uitgeworpen, en een paar wegfladderende brieven worden rustig aan hun lot overgelaten. Wie van ons

Zij-aanzicht van ons woonhuis. Op den voorgrond bloeiende boekweit. Later moet dit veld een grasgazon worden. Op den achtergrond de knechtenwoning. Vader op het balkon en Anneke op de stoep.

Carambeh, 8 Maart 1939

Hoofdingang onzer chacará Johanna Christina, met moeder en dochter, gereed voor een ritje.

Carambeh, 8 Maart 1939

maakte in den goeden ouden tijd niet iets dergelijks mee? Wij maken er ons niet zoo ongelukkig over, want we weten wel, dat de wereld toch blijft draaien. Voor onze privé-post naar Indië hebben we nu een goede, zij het dan ook een wat omslachtige, manier van verzenden gevonden. Van hier naar Holland per zeepost aan het adres van onze familie, die

HOTEL ASTOR — MALANG

in centrum der stad

In Proefstations- en Planterskringen goed bekend. Moderne, luxueuze en muskieten-vrije kamers met en zonder eigen gemakken. Vermaarde keuken; prima wijnkelder. Boekt tijdig voor het Oosthoek-Congres

dan voor de doorzending per vliegmail zorgt. Op deze wijze komen de brieven in één maand over, terwijl ze er rechtstreeks van hier naar Indië bijna twee maanden over doen. Verzending rechtstreeks per vliegpost is veel te kostbaar.

Een paar weken geleden maakten mijn dochter en ik, onder geleide van een kolonisten-vrouw, een uitstekende amazone, een aardig tochtje naar de nabij gelegen fazenda Ariôa. Deze fazenda beslaat ongeveer 6000 ha uitgestrekt kampland, waarop kudde vee geweid worden — voor het meerendeel ossen en raspaarden. Ook worden er muil dieren gefokt, zooals U weten zult een kruising van merrie en ezel, en het is een typisch gezicht deze merrie's met hare muil-ezelveulentjes te zien loopen, zooiets als een kloek met een eendje!

De muilezels zijn hier als last- en trekdieren zeer gewild en duurder dan paarden, omreden ze sterker zijn en minder verzorging en voer noodig hebben. Het geheele terrein van zoo'n fazenda is omrasterd; het vee loopt vrij en verblijft dag en nacht, zomer en winter onder den blooten hemel. Op gezette tijden wordt het bij elkaar gedreven voor de zoutvoeding en om eventueel gemedicineerd te worden.

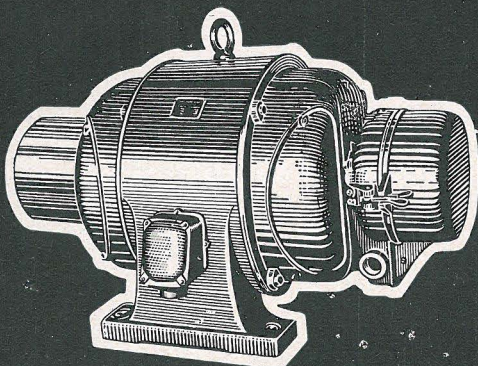
De eigenaar van deze fazenda woont in Sao-Paulo en komt een paar maal per jaar eens kijken, terwijl het geheel bedrijf door een zaakwaarnemer met een

paar helpers gedreven wordt. Alles is eigenlijk zeer primitief — niet in het minst de behuizing — wij hadden daarvan een geheel andere voorstelling. Wel liggen de gebouwen zeer schilderachtig tegen een achtergrond van hoog geboomte met op den voorgrond een natuurlijken vijver, waaraan het vee zijn dorst komt lesschen. Een prachtige bloeiende bougainville spreidt zijn takken over en tegen het woonhuis aan, maar kan er toch de bouwvalligheid niet meer bedekken. Wat we uit de verte voor stalling versleten, aangebouwd aan het woonhuis, bleek de woning van den bedrijfsleider te zijn. Hier werden we met groote hartelijkheid ontvangen en binnen genoodigd. Onze leidsvrouw moest onze tolk zijn, want er werd alleen maar Braziliaansch gesproken. Doch we konden den loop van het gesprek volgen en zoo nu en dan een paar woorden meespreken. Zoo langzamerhand raakt men gewend aan de vreemde klanken en onze eigen woordenkennis breidt zich natuurlijk geregeld uit. De gastvrouw was een prachtig Portugeesch type — een oude vrouw al — maar levendig van gebaren, met een beschaafde melodieuze stem, prettig om naar te luisteren.

Intusschen neem ik de omgeving eens op en ik vraag me af: moet een mensch zoover reizen om precies hetzelfde terug te vinden? We zitten in het voorste gedeelte van een kippenloop, die uit 3 afdelingen bestaat. Aan den wand hangen abnormaal hoog eenige familie-portretten, en ik onderga dan sterk den indruk, deze al eens gezien te hebben. Zijn het niet de portretten uit de woning van den hoofdmandoer? Man — vrouw en in het midden een hoog standdaardje, waarop of een kind of een vaas met bloemen? Zitten we niet op dezelfde eingegeknutselde houten bankjes en zie ik daar niet in het achterste gedeelte de ons zoo vertrouwde inlandsche dapoer met 3 gaten, hout en veel rook? Zijn ook niet de petroleum-blikken aanwezig en alles wat een handig man hiervan maken kan? Ook de couranten-papieren kastrandjes met fantasie uitgeknipt ontbreken niet!

Het middenvertrek — zonder ramen — met een ladder tegen één der wanden om naar de bovenverdieping of zolder te klimmen, is blijkbaar eetzaal. Hier staat een dikke matrone met kenteekenen van diverse rassen, koek te maken. Zij rolt het deeg met een flesch en ik houd haar goed in het oog, want vermoedelijk zullen wij die producten moeten eten. Inderdaad worden we na een half uur uitgenoodigd om in het middenvertrek te komen. Koffiepot met 3 kopjes worden er op tafel gezet benevens de nog warme koek. Het landsgebruik wil, dat de gasten zichzelf bedienen en zich ook alleen aan tafel zetten. De familie groepeerd zich langs de wanden en kijkt toe. Uit alle deur-

ASEA ELECTROMOTOREN

Gebr. van Swaay
SOERABAIA-BATAVIA-BANDOENG-MEDAN

openingen, pulen kinderen, die ons met groote, zwarte oogen aanstaren. Waar komen ze vandaan? De koffie was heerlijk, zwarte koffie met suiker en de koek ook, zoodat we het betreurden dat het bij de eerste ronde moest blijven, aangezien al het eetbare in no time zwart van de vliegen zag.

De vliegen zijn hier inderdaad een groote plaag. Ons eigen huis hebben we zoo goed als vliegenvrij, doordat we voor alle vensters en buitendeuren aparte vliegenramen lieten maken en de stallingen vrij ver van het huis plaatsten.

Na de koffie bezichtigden we nog even den boomgaard. Een slecht onderhouden complex vruchtboomen, hoog in het vuil. Wij bestegen onze paarden weer en reden naar huis, met de belofte aan de vriendelijke oude dame om nog eens weer te komen.

Eén van de meest opvallende dingen hier in Brazilië vind ik wel, dat de bewoners zoo goed als geen eischen stellen aan de inrichting van hunne huizen en deze meestal op het armelijke af zijn.

Aan kleding daarentegen wordt veel geld besteed en de dames in de stad zijn virtuosos op het gebied van kappen. Zelfs heele kleine kinderen zijn gekapt en hebben mooie vuurrood gelakte nageltjes aan handen en voeten. Hoeden worden zoo goed als niet gedragen en ziet men in Ponta-Grossa een vrouw met

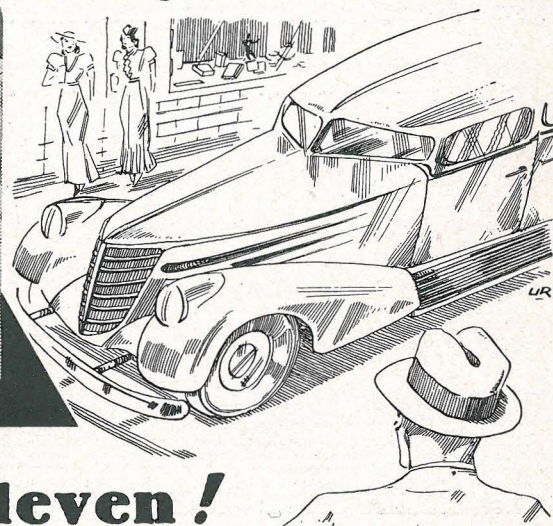
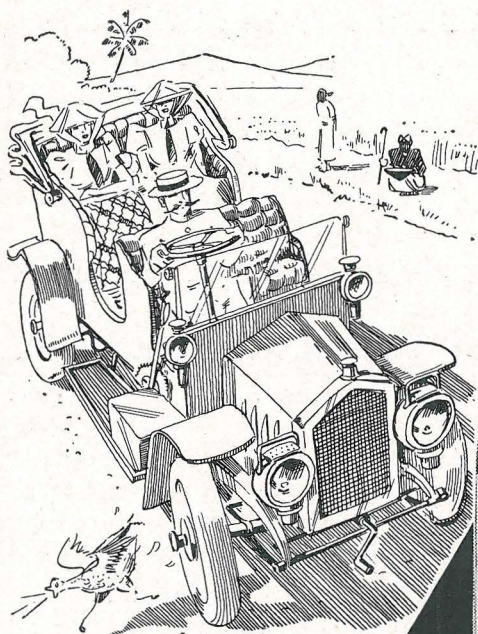
een hoed getooid, dan kan men er bijna zeker van zijn met een inwonster van Carambehy te doen te hebben. De kapsels zijn tadelos. Loop ik achter zoo'n kunstwerk aan, dan kan ik niet nalaten dit resultaat in gedachten in werkuren om te zetten. Komt men de wachtkamer van een kapperssalon binnen, dan lijkt het een dameskransje. Genoeglijk zit men hier te handwerken en uren lang op zijn beurt te wachten.

De huisvrouwen hebben hier schijnbaar veel tijd. Als ik op mijn maandelijkschen tocht naar Ponta-Grossa het stadje binnenrijd, valt het me op hoeveel vrouwen er in zalig nietsdoen uit het raam hangen. Dit is natuurlijk niet de upper-ten van de bevolking, doch ook weer niet het slag wat b.v. in Holland deze gewoonte van doen heeft. Om deze houding lang te kunnen volhouden gebruikt men kleine kussens om de armen op te steunen.

Een paar dagen geleden hebben we dezen tocht weer volbracht. Door de vele regens van de laatste maanden is er van den weg niet veel meer over dan gaten, geulen en kapotte bruggen en er is meesterschap voor noodig om de paarden zonder ongelukken hierover te leiden. Wij waagden ons hieraan niet en namen den knecht mee. Opvallend is dan dat er langs heel dien langen weg — een hoofdverbindingsweg — niet één mannetje werkt aan de herstelling.

De auto's zijn veranderd

en de mensen die erin rijden ook. Hun huizen, hun gewoonten, hun manieren, alles is veranderd. Hoe weinig lijkt de moderne vooruitstrevende mensch van nu nog op die van eenige geslachten terug. Maar **Apollinaris** bleef. Omdat het nog steeds onovertroffen is voor de gezondheid. Nog steeds het beste middel om elk gevoel van onbehagen te verdrijven.

Apollinaris is gebleven!

Onwillekeurig gaan onze gedachten dan terug naar onze mooie Indische wegen, waaraan na elken bandjir of aardbeving met man en macht gewerkt wordt en er vaak na een paar dagen reeds niets meer te zien is van de aangerichte schade. Wij moeten echter billijk blijven. Java met zijn dichte bevolking en een overvloed van werkkrachten, met zijn goed functionneerend belasting- en ambtenarenstelsel, zijn heerendiensten en voornaamsten factor: voldoende beschikbare gelden.

Hier een uitgestrekt land met een uiterst dunne bevolking, geen vast belastingstelsel, een groot tekort aan ambtenaren — om van de betrouwbaarheid maar niet te spreken — en bovenal geen geld.

Alles staat hier nog aan het begin en het lijkt haast wel een hopelooze taak om in dezen chaos eenig verband te brengen. Toch moeten er onder den nieuwen president al heel wat verbeteringen tot stand gekomen zijn. Hier in het binnenland zullen deze wel zeer langzaam doordringen, de victorie begint meestal in de buurt van de hoofdsteden, maar daar vangt men bij onlusten dan ook steeds de eerste klappen op, terwijl we hier rustig en tevreden het leven des landmans leven.

Wereldschokkende gebeurtenissen vallen hier niet voor, en elk nieuwtje of klein voorval wordt uitgeplozen en wordt als een rollend sneeuwballetje al grooter en grooter van omvang, totdat de herkomst ervan niet meer te herkennen is.

Dit jaar staan we in het teken van de bruiloften. Carambehy bestaat nu als Hollandsche kolonie ruim 25 jaar en de oudste kolonisten, die bijna zonder uitzondering als jonggetrouwen hierheen trokken, zijn hun zilveren bruiloft genaderd.

De vorige maand werd de eerste herdacht bij de fam. Leen de Geus, een der vooraanstaande kolonisten. Het is een gezin van 12 kinderen! De geheele kolonie van Carambehy — de inheemsche bevolking — alle Hollanders uit den omtrek, van Castro en Ponta-Grossa waren uitgenoodigd en we schatten het aantal gasten zeker op 300. Er was op de weide voor het huis een groote loods gebouwd en hierin verzamelden zich tegen twaalf uur in den middag alle gasten voor het gezamenlijke middagmaal. Op de lange gedekte tafels stonden de spijzen, waartusschen ontelbare mooi opgemaakte taarten en koeken. Bedenkt even, dat ze alle „home made” waren, natuurlijk met behulp van gediensstige handen, doch niettemin een prestatie. Na een kort dankgebed van dominee Muller, werd een psalm gezongen en daarna kwamen de diverse toosten en werden de cadeaux binnengebracht en volgde de maaltijd.

Jonge meisjes gingen rond met koffie en zorgden, dat een ieder zijn deel kreeg. Achter in de tent werd heerlijk vatbier getapt en buiten deed de jeugd zich te goed aan gazense. Tot den kleinsten dreumes toe, amper kunnende loopen, liep met een flesch aan den mond. Binnen het uur waren er 4 kisten (4 × 48 fl.) uitgedeeld en schreeuwde men om meer.

Er was een mooie jonge vaars geslacht en hiervan werd buiten de tent door een echten „coboclo” sjuras-ko bereid, een nationaal vleeschgerecht, dat haast bij geen enkel feest ontbreekt. Het beste is het te vergelijken met de Indische saté, met dit verschil echter, dat deze saté-stokjes ongeveer 1½ meter lang zijn en er zeker 2 kilo vleesch aan zit. De bedoeling is om zoo'n stok naast je in den grond te planten, zoo tusschen tafelheer en dame in en dan naar genoegen er stukken af te snijden. Gewoonlijk gaat men zelf een

N.V. INTERNATIONALE CREDIET EN HANDELS-VEREENIGING „ROTTERDAM”

AFDEELING MESTSTOFFEN

Kali- en Magnesium-Meststoffen

Zwavelzure kali
Chloorkali
Patentkali
Magnesiet

uit voorraad leverbaar

stok uitzoeken, want hiertoe behoort kennis van zaken. Een en ander lijkt nogal kannibalistisch, maar 's lands wijs 's lands eer, en het smaakt best, maar.... saté smaakt beter!

Na den maaltijd was er eenig vertier op het terrein voor de jeugd. Natuurlijk weer wedstrijden te paard voor de grooteren en een echte Hollandsche poppenkast met Jan Klaasen en Katrijn, uitstekend vertoond, voor de kleintjes.

Denk niet, lezeressen, dat de kleintjes minder bedreven te paard zijn. Wanneer zij met deze sport beginnen weet ik niet, maar men ziet hier langs den weg soms 3, ja soms 4 kleuters op één paard zitten. Ik heb zelf gezien hoe ze het dier naar den berm van den weg sjorden, om iets hooger te staan, en dan langs den staart omhoog kropen, de een na den ander. Dan een flinke zweepslag en het gaat er op los. De paarden zijn ongezadeld, in het gunstigste geval ligt er een zak op en verder alleen een halster of een bit.

Nu ben ik afgedwaald en wil nog even naar het feest terugkeeren. Tijdens de gemakkelikheden op het terrein, wierp ik nog eens een blik in de feesttent en wat ik daar te zien kreeg, was een schilderij, Pieter Bruegel waardig. De eerst zoo keurig opgemaakte tafels lagen nu wanordelijk door elkaar met nog een overvloed van eten. Groepjes van de inheemsche bevolking met een ongelooflijk aantal zwarte kindertjes zaten zich nog tegoed te doen aan dezen overvloedigen disch en aan hun honger scheen geen einde te komen. Ze aten met volle overgave en was het „den maaltijd van hun leven!” Zakken en bundels werden intusschen nog volgepropt, om mee naar huis te nemen tegen den tijd dat ze weer honger zouden krijgen.

Dicht bij het biervat zaten de dorstigen en ook de dorst scheen onleschbaar. Dit was géén Indische, doch Braziliaansche dorst, blijkbaar een concurrent. Toch

De Ford 1939

Voor de nieuwe modellen, vraagt prospecti, inlichtingen en demonstratie bij

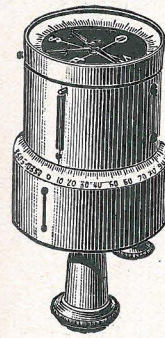
AUTO TECHNICUM NAGEL

BATAVIA-C.
BUITENZORG

TELEFOON WL. 1291
TELEFOON 313

Ook levering van Trucks en Aanhangwagens van elke gewenschte tonnage.

HET BEST GESORTEERDE ADRES

voor

EQUERRE Boussoles
WATERPAS-instrumenten
MEETBAKENS
STAPMETERS
HOOGTEMETERS
CURVIMETERS
HYGROMETERS
MIN/MAX-Thermometers
Thermometers
BESCHERMINGS-BRILLEN
en optiek in het
ALGEMEEN is

J. H. GOLDBERG

SOERABAIA
BATAVIA-C.
MALANG
DJOCJA

Toendjoengan 85
Noordwijk 21
Kajoetangan 6
Toegoe 62-64

moet ik hieraan toevoegen, dat er op dit feest geen enkele wanklank werd vernomen. Zoo nu en dan op een kritiek moment werd de vrije tapvergunning voor een uurtje ingetrokken en dit bleek een wijze maatregel te zijn.

Tusschen 5 en 6 uur trokken de meeste gasten huiswaarts, want dan is het „melkes-tijd”, doch tegen 8 uur waren allen weer present in de feesttent, die opnieuw gearrangeerd was voor het avondmaal.

Na den maaltijd volgde een heel aardig programma van voordrachten, zang en muziek, onderling in elkaar gezet en tegen middernacht kwam het einde met regen. Wij moesten nog een uur huiswaarts rijden en de nacht was zeer donker, doch we kwamen gelukkig behouden thuis.

Hiermede wil ik voor ditmaal eindigen en hoop, dat door de verschillende grepen uit het leven hier U weer een beteren kijk op ons bestaan te Carambehy hebt gekregen.

Met een hartelijken groet aan alle vrienden en bekenden en een tot later!

Carambehy, 10 Maart 1939.